

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет біології, географії та екології
Кафедра географії та екології

**ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЕОГРАФІЇ:
ТРАНСФОРМАЦІЇ У ГЕОГРАФІЧНІЙ ОСВІТІ І
ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАННЯХ НАСЕЛЕННЯ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 05-414 групи

Спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)

Освітньо-професійної програми

«Середня освіта (Географія)»

Захаров Олексій Олексійович

Керівник д.геогр.н., професорка Мальчикова Д.С

Рецензент д.б.н., професор Ходосовцев О.Є.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Освітній потенціал географії в контексті трансформації географічної освіти	5
1.1 Місце географії в системі освіти	5
1.2 Трансформації у системі шкільної географічної освіти ...	6
РОЗДІЛ 2. Дослідження рівня географічних знань населення (кейс м. Олешки)	10
2.1. Методологія проведення дослідження	10
2.2. Аналіз результатів дослідження рівня сформованості географічних знань	12
РОЗДІЛ 3. Розробка рекомендацій щодо підвищення рівня географічних знань населення	25
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ	
Додаток А	39
Додаток Б	42
Додаток В	45

ВСТУП

Актуальність. Освіта є однією з тих сфер діяльності людини, яка надає комплексне уявлення про світ та його складові. А географія – одна з небагатьох наук, що акцентує цілісне та інтегроване вивчення географічної оболонки Землі, середовища нашої життєдіяльності, як єдиної соціо-природної геосфери поряд з поширеними на сьогоднішній час компонентними і галузевими підходами. Отже географія повинна займати провідну роль у освітній траєкторії людини. Сучасна географічна освіта і географічні знання мають забезпечити людину не тільки знаннями про різні місця, людей, ресурси, природне і соціальне середовище, але і розумінням ключових природних і суспільних процесів на Землі, шляхів забезпечення сталого розвитку людства. Географічна грамотність є необхідною для підвищення конкурентоспроможності, підвищення якості життя, охорони довкілля та національної безпеки. Разом з тим, трансформації географічної освіти українському освітньому середовищі на всіх рівнях в лишаються фрагментарними і дискусійними.

Саме тому актуальним є дослідження процесів формування географічних знань населення, просторового мислення і загалом географічної картини Світу.

Об'єктом дослідження є географічні знання населення (кейс м. Олешки), а **предметом** – трансформації у географічній освіті та географічних знаннях населення.

Метою роботи стало провести пілотне дослідження рівня географічних знань населення у контексті трансформацій географічної освіти.

Завдання:

- визначити місце географії у системі освіти і визначити роль школи у формуванні географічних знань;

- дослідити рівень географічних знань і навичок населення м. Олешки;
- розробити рекомендації, щодо підвищення рівня географічних знань і навичок населення

При написанні роботи було використано наступні **методи наукового пізнання**: аналізу, синтезу (узагальненні понять і термінів, що входять в концептуальне поле дослідження), хронологічний, метод опитування.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що матеріали та результати, які містяться в ньому, можуть бути використанні за такими напрямками: 1) при подальшій розробці дидактичних засобів для уроків географії; 2) для подальшого розвитку теорії і методики навчання географії у середній школі. Результати дослідження знайшли практичне застосування у практиці викладання під час реалізації проекту «Школа підготовки до ЗНО та ДПА «Kevin»

Апробація. Результати дослідження апробовано на Щорічних регіональних конференціях Херсонського відділу Українського географічного товариства (Херсон, 2019 р., 2020 р.). За результатами дослідження опубліковано 2 статті. Робота була апробована у II турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з географії.

Структура роботи. Наукова робота складається з 3 розділів, викладених на 37 сторінках комп'ютерного тексту, містить 4 таблиці, 13 рисунків. Перелік використаних джерел містить 27 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЕОГРАФІЇ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВИТИ

1.1. Місце географії в системі освіти

Однією з цілей освіти будь-якої форми та рівня є набуття специфічних знань про об'єкти живої та не живої природи. При цьому ці об'єкти завжди мають 2 спільні риси: вони так чи інакше пов'язані один з одним та мають чітке просторове розташування. З огляду на це, вкрай важливою складовою будь-якої освіти (а особливо шкільної, як світоглядно базової) є її географічна складова, яка буде проявлятися через формування географічних знань у загальній системі знань про об'єкти.

Ми погоджуємося з визначенням, що географічні знання - це відображення в свідомості географічної реальності, виражене в словесній формі [2], а географічна реальність, на думку О. Ковальова, «...є наслідком певних особливостей взаємодії з Природою» [8]. Він вважає, що «...саме особливості взаємодії з оточенням, що стає все більш складною, веде до необхідності бачення довкілля і нас у ньому як певну цілісність» [8].

Якщо проаналізувати ці визначення, то можна дійти висновку, що більшість наук повинні формувати географічні знання, адже вони завжди так чи інакше вивчають взаємодію між людиною та природою, а значить і географічну реальність. Але, варто враховувати, що це формування повинно бути нерозривно пов'язаним з самим предметом вивчення цих наук.

При цьому, формування цих знань може відбуватися на різних рівнях. Загалом, більшість вчених виокремлює 5 рівнів засвоєння навчального матеріалу:

- Нульовий (розуміння) – це такий рівень, при якому учень здатний розуміти, тобто осмислено сприймати нову для нього інформацію.

- Перший (впізнання) – це впізнання вивчаємих об'єктів і процесів при повторному сприйнятті раніше засвоєної інформації про них або дій з ними.
- Другий (відтворення) – це відтворення засвоєних раніше знань від буквальною копії до застосування в типових ситуаціях.
- Третій (застосування) – це такий рівень засвоєння інформації, при якому учень здатний самостійно відтворювати і перетворювати засвоєну інформацію для обговорення відомих об'єктів і застосування її в різноманітних нетипових (реальних) ситуаціях.

Четвертий (творча діяльність) – це такий рівень володіння навчальним матеріалом теми, при якому учень здатний створювати об'єктивно нову інформацію (раніше невідому нікому) [9].

Важливо зауважити, що засвоєння як географічних, так і будь-яких знань має доводитись щонайменше до рівня відтворення, аби їх можна було використовувати у професійній чи повсякденній діяльності.

1.2. Трансформації у системі шкільної географічної освіти

Школа є тим місцем, яке формує базові знання з основних предметів, у тому числі і з географії. На сьогодні населення України можна умовно поділити на 4 групи: ті, хто закінчив школу за часів СРСР, ті, хто закінчив школу в незалежній Україні, але не складав ЗНО, ті, хто після закінчення школи проходив процедуру ЗНО, а також ті, хто ще навчається у школі. Саме тому доцільним є проведення порівняльного аналізу шкільних навчальних програм з географії цих періодів.

Головні зрушення у системі шкільної географічної освіти радянського періоду відображені у таблиці 1.1. Під час її аналізу можемо побачити, що географічна освіта постійно була у процесі перетворень: змінювались як наповнення окремих курсів, так і їх послідовність, а також класи, в яких вони вивчались. Проте, в усіх варіаціях курсів шкільної географії за часів СРСР є важлива спільна риса

– вони дають змогу вивчати предмет комплексно. Це дуже важливо з огляду на процес формування знань, адже тоді утворюються стійкі взаємозв'язки всередині предмету.

Проте, ці зміни не вдовольнили потреб тогочасної освіти і вже за 2 роки, під час реформи 1988 року, науковці знову висунули ряд пропозицій щодо поліпшення структури курсу шкільної географії. При чому, ці пропозиції були дуже радикальними, але жодна з них не втілилась повністю через розпад СРСР[13].

Таблиця 1.1.

**Порівняння структури шкільної географічної освіти 1934, 1966,
1986 рр.**

	1934 р	1966 р	1986 р
V клас	Початковий курс фізичної географії	Початковий курс фізичної географії	-
VI клас	Географія частин світу і найважливіших держав	Географія материків	Початковий курс фізичної географії
VII клас	I семестр: Географія частин світу і найважливіших держав II семестр: Географія СРСР (фізична з елементами економічної)	Фізична географія СРСР	Географія материків та океанів
VIII клас	Географія СРСР (фізична з елементами економічної)	Економічна географія СРСР	Географія СРСР
IX клас		Економічна географія закордонних країн	Географія СРСР
X клас	Економічна географія зарубіжних країн	-	Економічна і соціальна географія світу
XI клас	Економічна географія СРСР		

* Складено автором за даними [6, 13]

Саме тому, із проголошення незалежності України питання щодо поліпшення географічної освіти залишалось відкритим. Натомість, нова

сторінка в історії нашої держави вимагала і побудови нового освітнього простору, який був би єдиним та стандартизованим для всієї її території. Для цього потрібно було розробити Державний стандарт освіти. На думку І.М. Шоробури, державний стандарт мав, з одного боку, відображати суспільний ідеал, з іншого, – враховувати можливості реальної особистості і системи освіти щодо досягнення цього ідеалу [24]. Така постанова була затверджена у 2004 році і отримала назву «Державні стандарти базової і повної загальної середньої освіти» [4]. На її основі згодом були розроблені навчальні програми зі шкільних предметів. Така програма для географії вперше з'явилась у 2005 році [18].

Наступних змін система шкільної географічної освіти зазнала у 2012 році, коли освітяни розробили оновлені нові програми для курсів 6-9 класів. Як зазначає С.Г. Кобернік, географія втратила свої позиції в основній школі через вилучення у навчальних планах з переліку предметів для обов'язкового вивчення курсу «Рідний край» у 5 класі та зменшення на чверть кількості годин на вивчення курсів географії України у 8-9 класах (замість 70 годин, з розрахунку на кожний курс, залишилось 52 години) [7]. Проте, також можна виокремити і позитивні зміни у навчальних програмах:

- відновлення логічної послідовності у матеріалах змісту окремих розділів і тем;
- раціональніший розподіл годин на вивчення тем у межах курсів;
- осучаснення змісту курсів економічної і соціальної географії;
- оновлення змісту практичних робіт;
- впровадження досліджень [7].

Згідно цих програм структура шкільної географічної освіти в Україні мала такий вигляд:

- 6 кл. – «Загальна географія»;
- 7 кл. – «Географія материків і океанів»;
- 8 кл. – «Фізична географія України»;
- 9 кл. – «Економічна і соціальна географія України»;
- 10 кл. – «Соціально-економічна географія світу»[7].

Якщо порівняти програми за 1986 та 2012 роки, то можна побачити, що головною їх відмінністю є відсутність розподілу географії СРСР на фізичну та соціально-економічну і натомість наявність такого розподілу при вивченні курсів географії України. Проте, при порівнянні програм 2012 та 1966 років не буде різниці між назвами курсів. Відмінність лише у тому, що за програмою 1966 року вивчення географії розпочиналось і закінчувалось на 1 клас раніше.

На сьогодні ця структура знову зазнала змін. Зокрема у 8-ому класі тепер вивчають курс «Україна у світі: природа і населення», у 9-ому – «Україна і світове господарство», у 10-ому – «Географія: регіони та країни», а в 11-ому – «Географічний простір Землі» [3]. Як бачимо, відбулись доволі вагомні зміни, порівняно зі структурою 2012 року, а деякі тільки плануються до впровадження [11]. Проте, встановлення їх ефективності – справа майбутніх досліджень.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ НАСЕЛЕННЯ (КЕЙС м. ОЛЕШКИ)

2.1. Методологія проведення дослідження

Виходячи з того, що навчальні програми з географії за часів СРСР та незалежної України мають відмінності, які були відображені раніше, доцільним є проведення дослідження, яке показало б рівень географічних знань людей, які навчалися за різними програмами.

Для такого пілотного дослідження нами була розроблена анкета для опитування дорослого населення м. Олешки (додаток А) а також анкета для опитування респондентів шкільного віку (додаток Б). Опис анкети та методологія розробки описані у публікації «Методичні підходи дослідження рівня географічних знань населення»[5].

У пілотному дослідженні, яке проводилось у жовтні – грудні 2019 року, взяли участь 150 жителів м. Олешки. За віком ця вибірка має такий розподіл (рис.2.1) Статева структура вибірки виглядає наступним чином (рис.2.2)

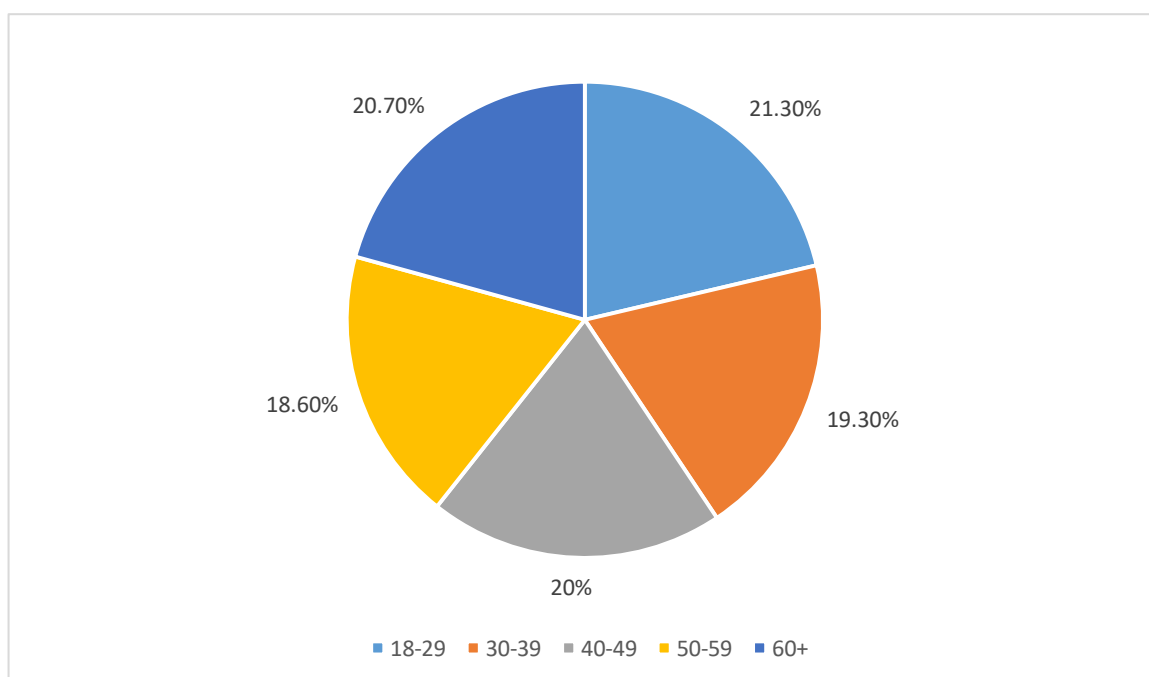

Рисунок 2.1 – Розподіл вибірки дослідження за віковими групами

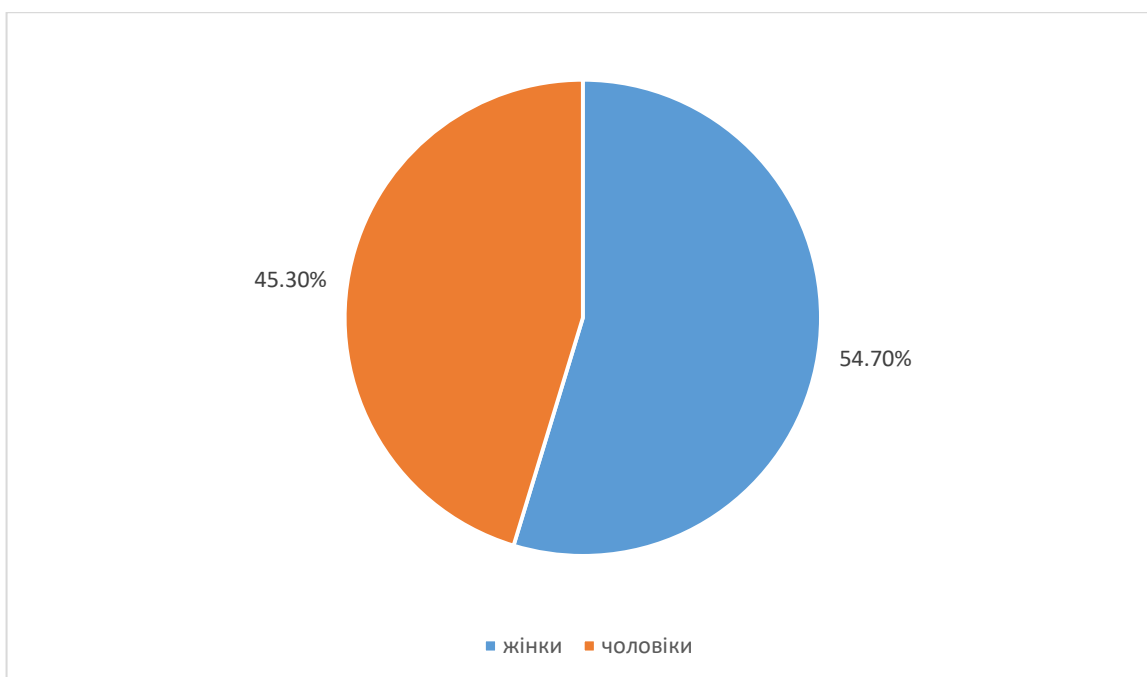

Рисунок 2.2 – Розподіл вибірки дослідження за статевими групами
За рівнем освіти респонденти розподілилися так (рис. 2.3)

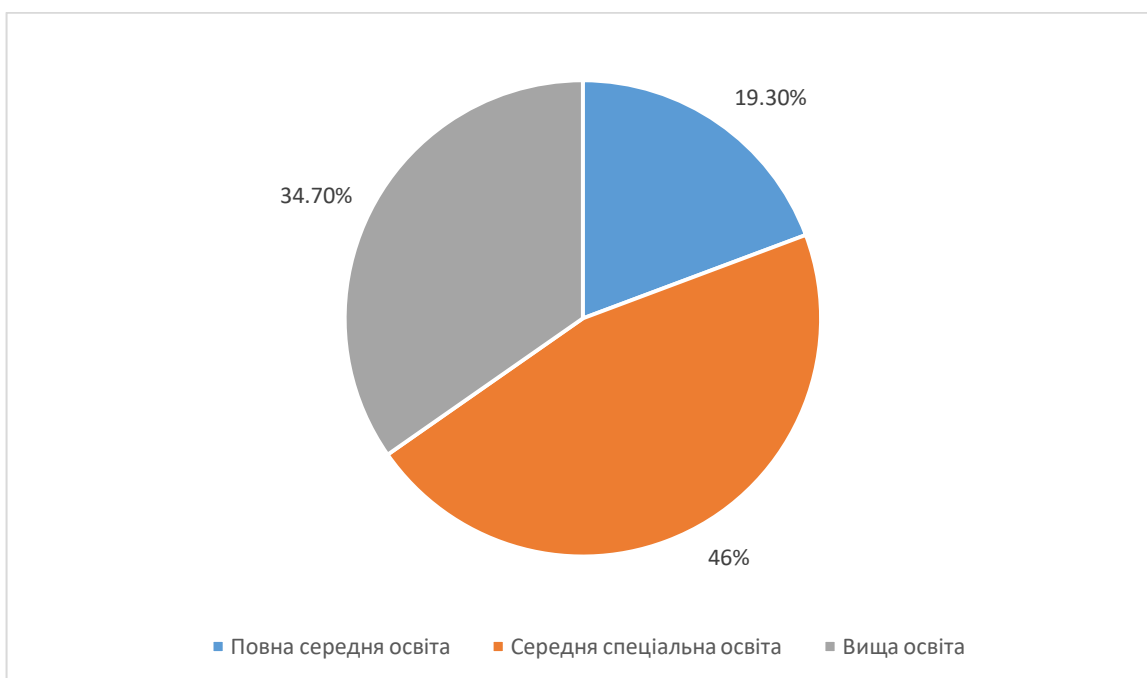

Рисунок 2.3 – Розподіл вибірки дослідження за рівнем освіти

У пілотному дослідженні, яке проводилось у жовтні 2020 року взяло участь 133 учні Олешківських шкіл. Розподіл цієї вибірки за класами навчання представлено на рисунку 2.4.

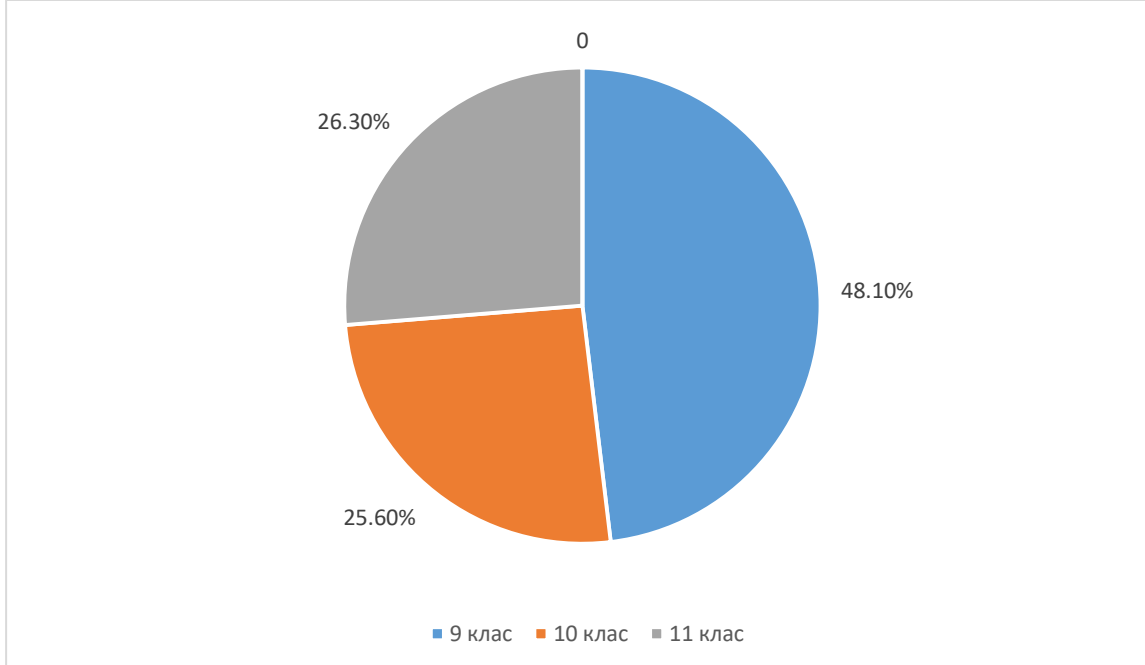

Рисунок 2.4 – Розподіл вибірки дослідження за класами навчання
Статева структура вибірки (рис. 2.5.):

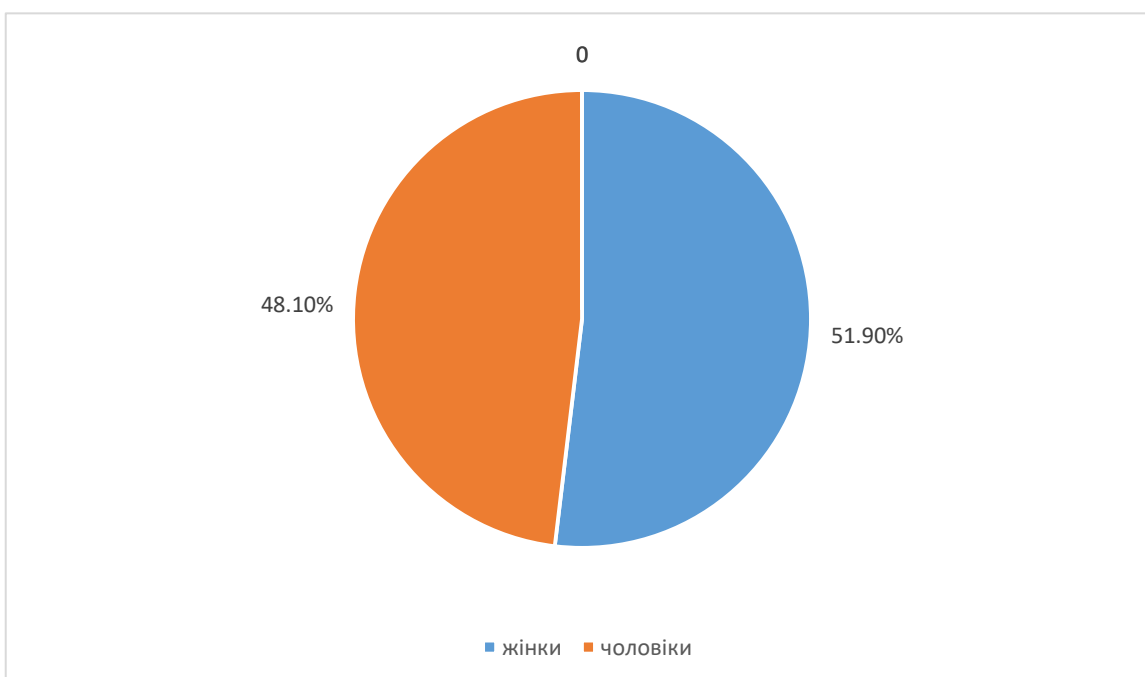

Рисунок 2.5 – Розподіл респондентів за статтю

2.2. Аналіз результатів дослідження рівня сформованості географічних знань

Щодо результатів проведеного пілотного дослідження, то діаграма основних показників кількості правильних відповідей дорослого населення м. Олешки за віковими групами відображена на рис. 2.6.

Як бачимо з діаграми, максимальний показник кількості правильних відповідей у всіх вікових групах майже однаковий, натомість середній та мінімальний відрізняються. Причому останній

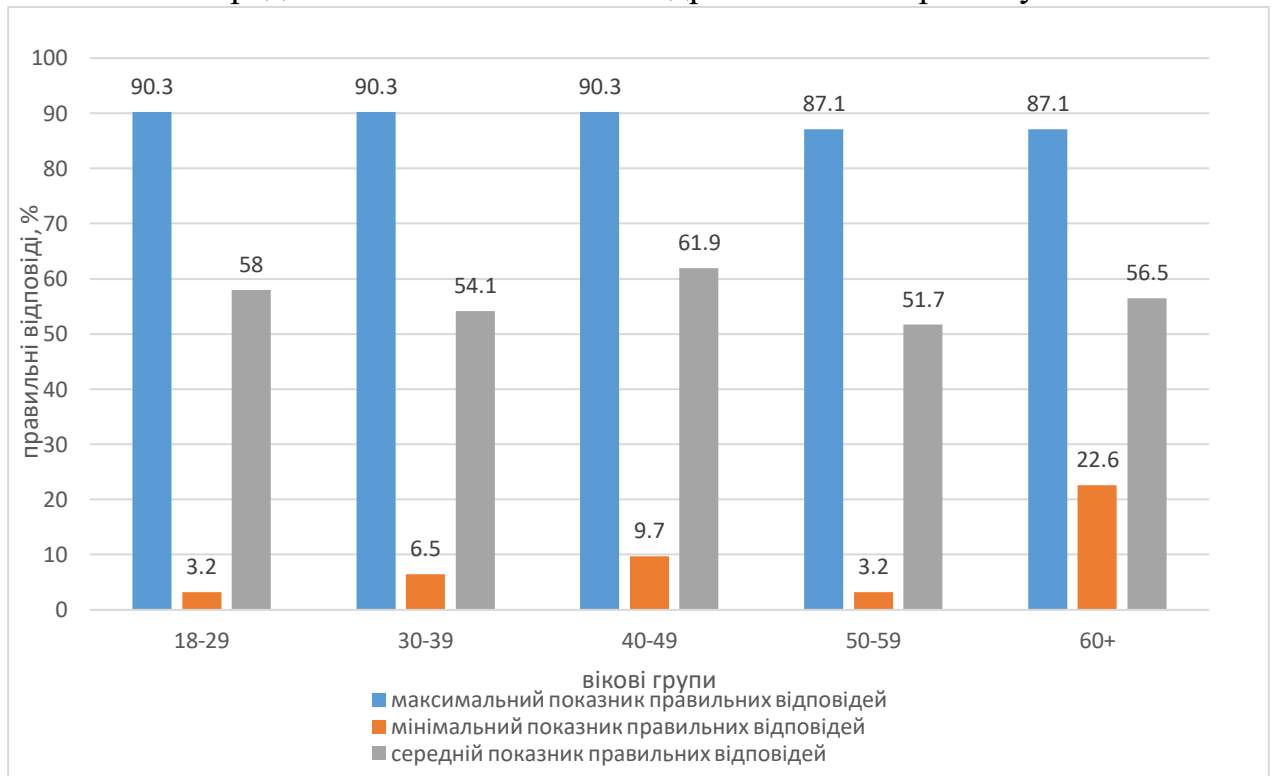

Рисунок 2.6 – Діаграма основних показників кількості правильних відповідей за віковими групами

має велику перевагу у віковій категорії 60+. Це в свою чергу впливає на ще один показник – амплітуду кількості правильних відповідей (різниця між максимальним і мінімальним значеннями). Так амплітуда у віковій категорії 60+ становить 64,5%, натомість в інших групах вона знаходиться на рівні не нижче 80%. Це свідчить про вищий рівень загальної географічної освіченості людей старшої вікової групи. А також про те, що тогочасна система шкільної географічної освіти була більш спрямована на створення потужного базового рівня знань та оволодіння якомога більшою кількістю учнів саме цим рівнем. При цьому, як зазначалось раніше, різниці між сучасним курсом шкільної географії та тим, що був у 60-х роках минулого століття майже немає. А це вказує на те, що рівень знань у великій мірі залежить і від інших факторів.

Щодо основних показників кількості правильних відповідей школярів, то їх розподіл представлено на рис. 2.7.

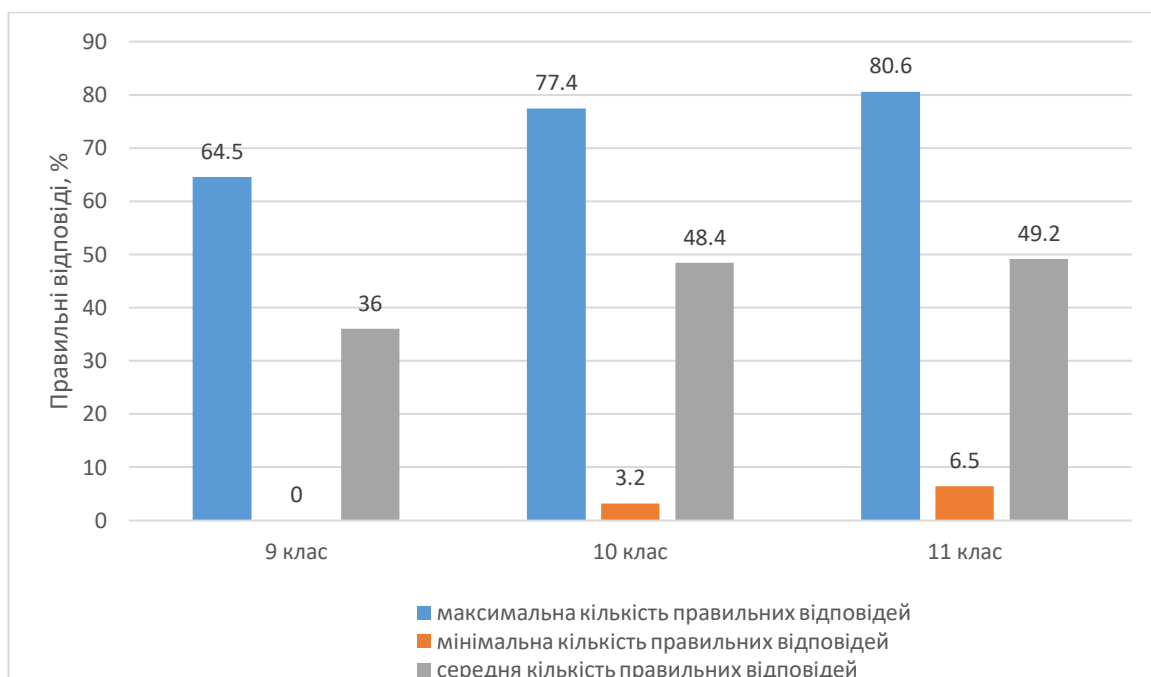

Рисунок 2.7 – Розподіл основних показників кількості правильних відповідей школярів

Як бачимо усі три показники виявились меншими в респондентів шкільного віку, ніж у дорослого населення. Також варто зауважити 2 важливі моменти: жоден з опитаних школярів не зміг правильно відповісти на всі запитання анкети, при цьому двоє з них не надали жодної правильної відповіді. Загалом бачимо загальну тенденцію до зростання частки правильних відповідей відповідно до класу навчання. Це черговий раз наводить на думку, що знання формуються не лише під час вивчення окремої теми або розділу, а і впродовж подальшого навчання. Амплітуда кількості правильних відповідей в 9-тих класах становить 64,5%, в 10-тих – 74,2%, в 11-тих – 74,1%. Це менше, ніж у респондентів дорослого віку, проте такі значення сформувались через нижчий відсоток максимальних правильних відповідей.

Щодо порівняння результатів опитування за статевими групами, то вони відображені на рисунках 2.8., 2.9.

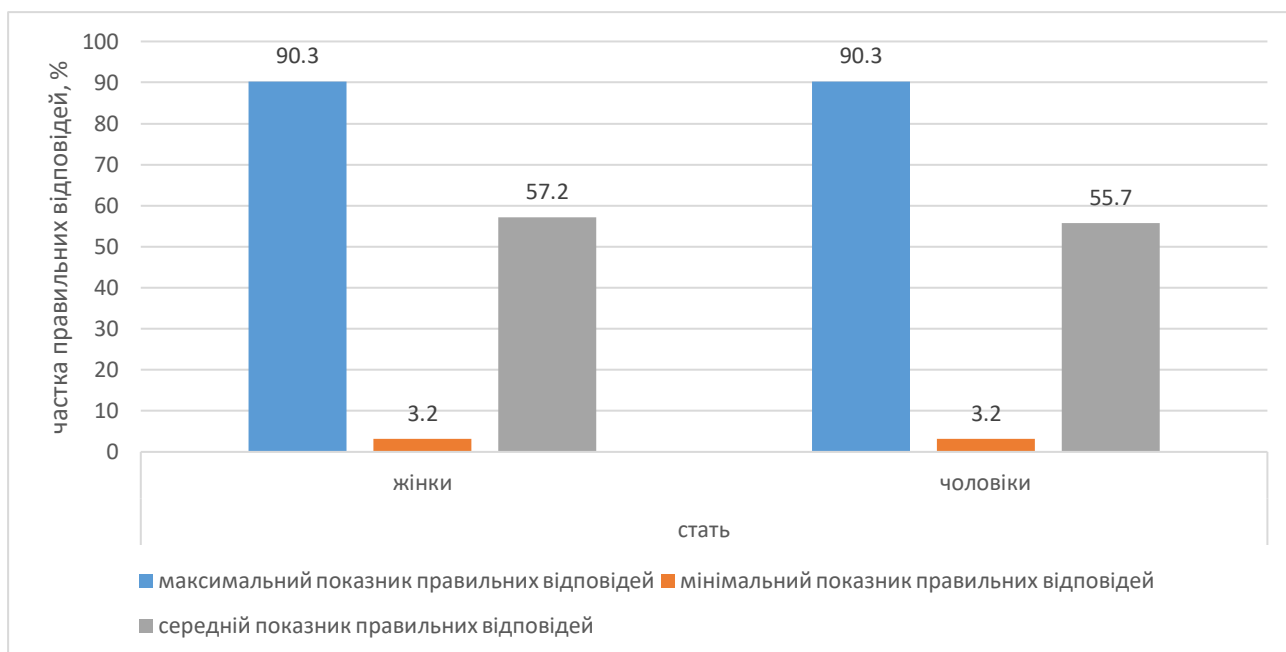

Рисунок 2.8 – Діаграма основних показників кількості правильних відповідей дорослого населення за статевими групами

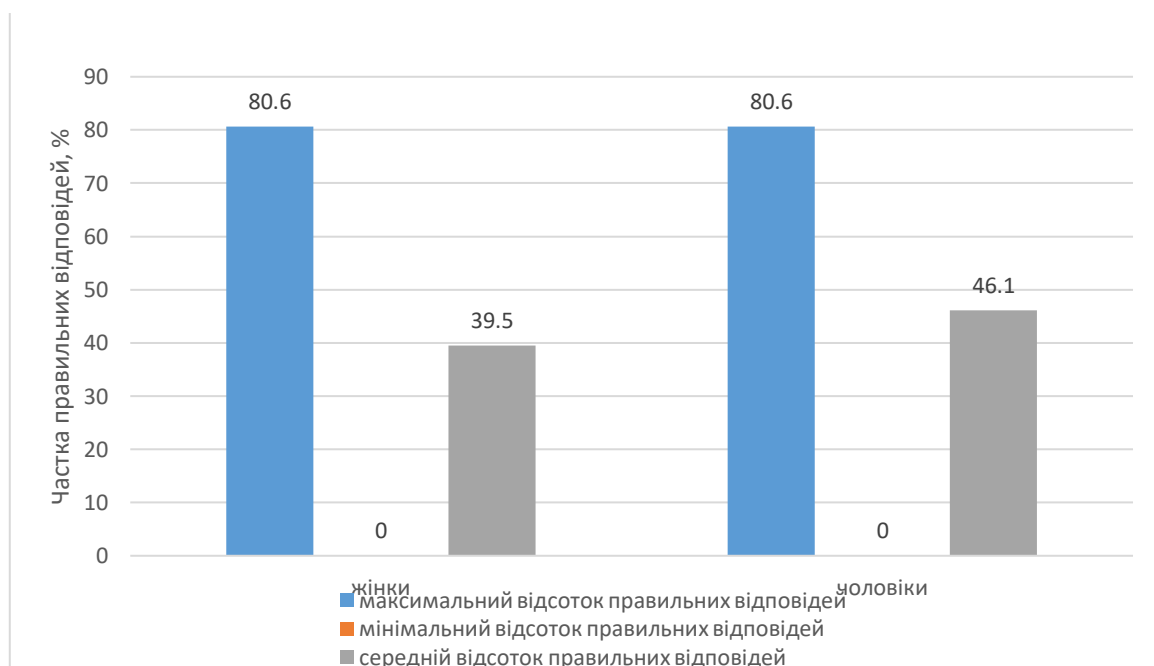

Рисунок 2.9 – Діаграма основних показників кількості правильних відповідей школярів за статевими групами

Виходячи з цих діаграм можемо побачити, що гендерні відмінності не мають значного впливу на рівень географічних знань. Хоча, варто зауважити, що між статевий розрив у середніх показниках правильних відповідей більший у школярів. Проте, для підтвердження

чи спростування цих даних необхідно збільшити кількість респондентів дослідження.

Якщо провести аналіз питань за кількістю правильних відповідей на них, то ми отримаємо такі результати.

На перше питання правильну відповідь надали 86,7% респондентів дорослого віку та 89,5% опитаних школярів. При цьому перші або надавали правильну відповідь, або не надавали її взагалі. А от другі замість «екватор» писали «широта» або «довгота».

Із другим завданням впоралися лише 27,3% опитаних дорослих та 8,3% респондентів шкільного віку. Найбільш поширеною помилкою було неправильне переведення масштабу.

Надати повну правильну відповідь на третє запитання змогли лише 36% та 31,6% респондентів дорослого та шкільного віку відповідно. Іще 29,3% дорослих та 18% школярів відповіли на питання правильно, але не змогли надати обґрунтування. Серед них були ті, хто не писав обґрунтування взагалі, а були й ті, хто надав неправильне пояснення до правильної відповіді. Так, наприклад, було вказано, що пінгвіни не зустрінуться з білими ведмедями лише через те, що вони вимираючі види. Але не менш важливим з точки зору дослідження рівня географічних знань населення є те, що 34,7% респондентів дорослого віку та половина школярів абсолютно переконані в тому, що для зустрічі білого ведмедя та пінгвіна не має ніяких перешкод. Більше того люди навіть намагалися обґрунтувати причини цієї зустрічі. Найбільш поширеною версією була однакова середа існування (або Північний, або Південний полюс). Були й ті, хто вказував міцніші зв'язки між тваринами, ніж просто географічний фактор. Наприклад, вони зустрінуться тому що: «вони друзі», або тому що «пінгвіни є часткою раціону ведмедей».

Як бачимо, загалом на питання загальногеографічного характеру респонденти дорослого віку відповідали краще, ніж респонденти

шкільного. Особливо це помітно під час аналізу питання №2. Проте, можна виокремити кілька найбільш слабких місць в географічних знаннях обох груп: вирішення задач (питання 2) та побудова причинно-наслідкових зав'язків (питання 3).

Аналіз наступного (фізико-географічного) блоку питань показав такі результати. Лише 23,3% дорослих респондентів та 19,5% школярів змогли правильно вказати півкулі, в яких розташована Україна. Більшість вказувала, що Україна знаходиться в Північній півкулі, а про Східну забували. Важливо також зауважити, що багато респондентів вказували, що наша держава розташована в Південній півкулі. Іще деякі вказували взагалі не існуючі півкулі: «ліва», «права». Така помилка була характерна для учасників опитування шкільного віку.

У 5-ому питанні завданням було вказати материк та частину світу, у яких розташована територія України. Правильно виконати це завдання змогли 53% респондентів старше 18-ти років та 39,1% опитаних школярів. Серед помилок, яких допускалися у цьому питанні, можна виокремити нерозуміння класифікації понять «материк» та «частина світу» та їх підміну між собою.

Позначити на карті моря, якими омивається Україна змогли 65,3% опитаних дорослих та 31,3% опитаних школярів. Головною помилкою було вказування назви моря таким чином, що вона виходила за межі моря на карті. Серед інших помилок можна також виокремити плутання морів між собою та підписування назв морів на частинах карти, де відображені території, а не акваторії. Також учні шкіл доволі часто вказували або взагалі не існуючі моря (Київське), або ті, які не межують з Україною (Середземне, Балтійське).

Набрати максимальну кількість балів у 7-ому питанні змогли лише 12% учнів шкіл та стільки ж опитаних дорослих. Під час відповіді на це питання респонденти найчастіше припускалися таких помилок: вказування країн, які не мають сухопутного кордону з Україною (Болгарія, Туреччина, Монголія, Литва, Казахстан, Німеччина),

написання країн, які вже не існують (Чехословаччина), не вказування країн, що мають найменші кордони з Україною (Словаччина, Угорщина) та вказування взагалі не існуючих держав (Черкащина та Краснодар).

Одним з найскладніших питань анкети виявилось 8-ме питання, правильну відповідь на яке дали лише 9,3% респондентів. Головними причинами низького результату є нерозуміння поняття «рельєф» загалом (дехто замість форм рельєфу вказував назви природних зон, ліси, пісок) та неможливість співставлення різних форм рельєфу відносно території України (були й ті, хто вважає, що 70% рельєфу України займають гори, холми, або височини).

20% дорослих та 27,1% школярів вдалося правильно назвати найвищу точку України та вказати її висоту. Більше половини опитаних згадали назву гори, але написані висоти іноді дуже відрізнялися від реальної висоти Говерли. Дехто вказував з помилкою у 500-700 метрів, а дехто і у 1500-2000 метрів. Були й ті, в кого Говерла була вище за Еверест і сягала висот 10-11 тис. метрів. Ще 20% не змогли правильно назвати гору. Серед найпоширеніших назв були Аю-Даг, Роман-Кош, Еверест, Ельбрус.

На 10-те питання правильну відповідь надали 76,7% та 51,1% респондентів дорослого та шкільного віку відповідно. Інші ж вважають, що найбільше опадів випадає в північно-східній частині України.

Отже, аналізуючи відповіді на питання фізико-географічного блоку можна зробити висновок, що більшість людей не мають сформованого просторового мислення, тобто такого, що прив'язане до території та не мають географічного термінологічного апарату. Також помітна недостатня сформованість навичок роботи з картою.

Ці висновки підтверджуються й відповідями на останній блок питань в анкеті. Наприклад, на питання №12 53,3% респондентів віком 18+ та 24,1% шкільного віку надали правильну відповідь. Натомість, велика кількість опитаних вважають, що до паливно-енергетичних ресурсів належать ліс, вітряки, сонячні батареї, бензин. Результати

інших питань цього блоку ще раз вказують на слабку сформованість просторового мислення в респондентів. Так, вказати правильно всі чотири області в питанні №13 змогли лише 16,7% дорослого населення та 1,5% респондентів шкільного віку, а от третина з усіх дорослих та 80% усіх школярів, які брали участь в опитуванні, не назвали правильно місцерозташування жодного туристичного об'єкта. Також це питання виявило неправильні топонімічні знання у респондентів. Наприклад, замість Закарпатської області часто вказувалась Ужгородська, а парк «Софіївка» розташовувався у взагалі не існуючій Уманській області. Та сама помилка була виявлена і при аналізі відповідей на 14-те запитання анкети. Загалом з цим питанням впоралися 54% опитаних дорослих та 4,5% школярів, а от інші замість Херсонської області часто писали Одеську, замість Закарпатської – Львівську. Ще однією поширеною помилкою було написання назви обласного центру замість назви області.

Ще одним способом аналізу відповідей на питання анкети є аналіз середнього відсотка правильних відповідей на різні типи питань залежно від віку (табл. 2.1.) та рівня освіти (табл. 2.2.) респондентів.

Таблиця 2.1.

Залежність середньої частки правильних відповідей залежно від віку респондентів

	Загальногеографічні питання, %	Питання з фізичної географії України, %	Питання з соціально-економічної географії України %
18-29	56,3	56,4	58,5
30-39	46,6	50,6	59,7
40-49	66,1	53,6	64,8
50-59	53	49,4	53,9
60+	52,2	52,7	63,8

* Розраховано автором

Виходячи з даних таблиці можемо сказати, що для респондентів віком 18-29 та 50-59 запитання різного характеру виявились майже однаковими за складністю. Проте для опитаних віком 30-39 загальногеографічні питання виявились найскладнішими, а для людей віком 40-49 такими питаннями стали ті, що були присвячені фізичній географії України. Загалом на питання з курсу загальної географії найгірше відповіли респонденти віком 30-39 (46,6%), а найкраще – респонденти віком 40-49 (66,1%). Питання, які стосувалися фізичної географії України виявились майже однакової складності для респондентів усіх вікових груп. А от блок із соціально-економічної географії України виявився найскладнішим для респондентів віком 50-59 років (53,9%), а найлегшим – для респондентів віком 40-49 років (64,8%).

Таку різницю результатів складно пояснити з точки зору різної здобутої шкільної освіти, а це ще раз вказує на те, що географічні знання отримуються людиною впродовж всього життя, а не лише під час навчання у школі.

Таблиця 2.2.

Залежність середньої частки правильних відповідей залежно від рівня освіти респондентів

	Загальногеографічні питання, %	Питання з фізичної географії України, %	Питання з соціально-економічної географії України %
повна середня освіта	50,0	49,6	50,3
Середня спеціальна освіта	53,4	50,2	62,1
Вища освіта	59,6	60,6	63,3

* Розраховано автором

Виходячи з даних таблиці можна сказати, що географічні знання різного типу сформувалися на майже однаковому рівні в респондентів, які здобули повну середню освіту і тих, хто здобув вищу освіту, але в останніх вони на порядок вищі, ніж в перших. При цьому в респондентів з середньою спеціальною освітою знання з соціально-економічної географії України розвинені значно краще ніж з двох інших блоків. Причиною цього може бути те, що знання з соціально-економічної географії людина частіше отримує і в повсякденному житті зі ЗМІ, інтернет-сайтів та інших джерел.

Цікавим для аналізу також буде порівняння відсотка респондентів шкільного та дорослого віку, які правильно відповіли на запитання.

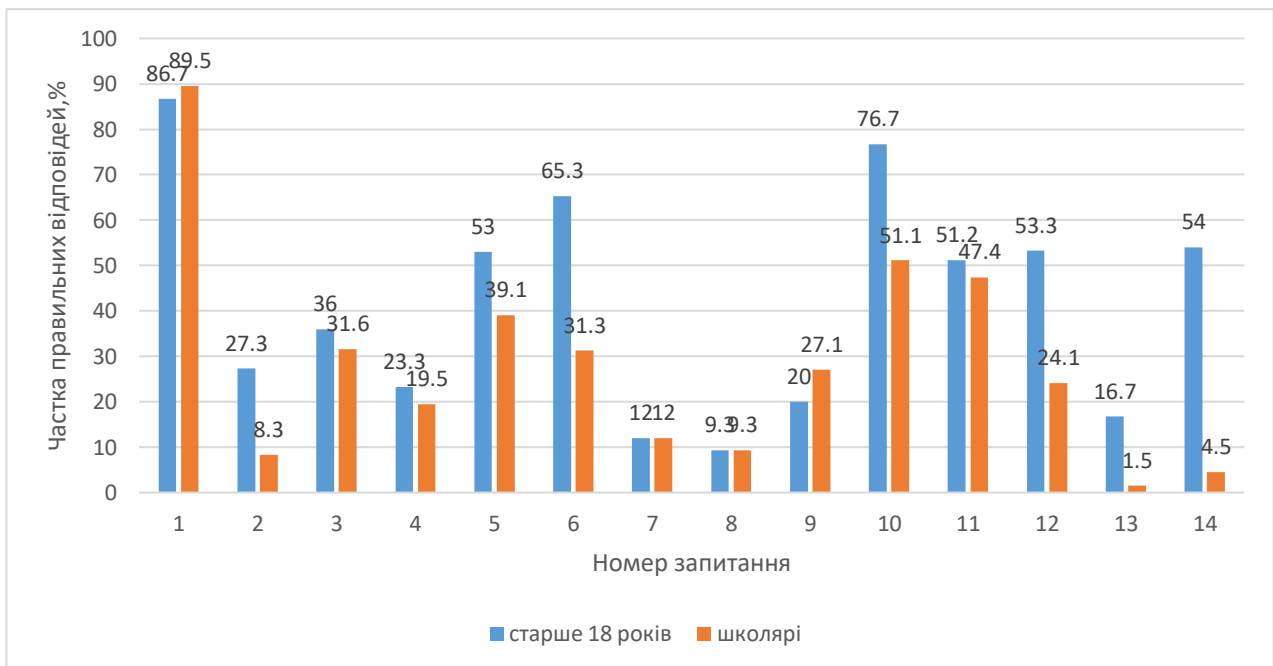

Рисунок 2.10 – Діаграма частки правильних відповідей на запитання анкети

Під час аналізу рисунку 2.10 можна дійти висновку, що на більшу кількість питань правильніше відповіли респонденти дорослого віку, окрім запитання №1 та запитання № 9, в яких кращу якість знань продемонстрували школярі. Слід зауважити, що ці 2 питання стосуються лише знань фактажу та не перевіряють здатність до географічного чи

логічного мислення. Натомість питання, в яких респонденти старшого віку мають найбільшу перевагу, стосуються здатності до просторового мислення (запитання №6, №10, №14) та здатності до класифікації понять і розуміння їх співвідношення (запитання №12).

Отже, за результатами проведеного пілотного дослідження можна зробити наступні висновки про рівень географічних знань населення м. Олешки:

- у середньому лише половина знань з загальної географії та географії України сформувалися в респондентів на рівні відтворення;
- загальногеографічні знання у досліджуваній групі є більш міцними ніж знання географії окремих регіонів України, або країни в цілому;
- у структурі знань домінують факти, а от здатність до побудови причинно-наслідкових зв'язків розвинена слабо, особливо у сучасних школярів;
- географічні вміння та навички розвинені слабо;
- базовий понятійно-термінологічний апарат з географії сформований у невеликої кількості респондентів;
- географічне мислення також сформувалося на доволі невисокому рівні;
- базовий рівень географічних знань є вищим у респондентів більш старшого віку;
- рівень географічних знань прямо пропорційний рівню освіти;
- географічні знання є складовою загальнокультурної освіченості людини і формуються впродовж усього життя.

Аби пояснити такі результати дослідження слід також звернутися до відповідей на питання соціального блоку анкети. У цій частині анкети були питання, в яких потрібно було вказати скільки разів респондент виїжджав за межі області в 2019 році та за межі країни загалом. Середні

значення встановились на рівні 3-ьох та 4-ьох разів відповідно для респондентів старшого віку, та на рівні 4-ьох та одного разу для школярів. Кореляційний аналіз цих показників по відношенню до кількості правильних відповідей показав від'ємний та слабкий зв'язок між двома масивами даних ($-0,06$ для кількості виїздів за межі області та $-0,1$ для кількості виїздів за межі країни). Тож, можна казати, що кількість мандрівок не впливає на рівень географічної обізнаності людини.

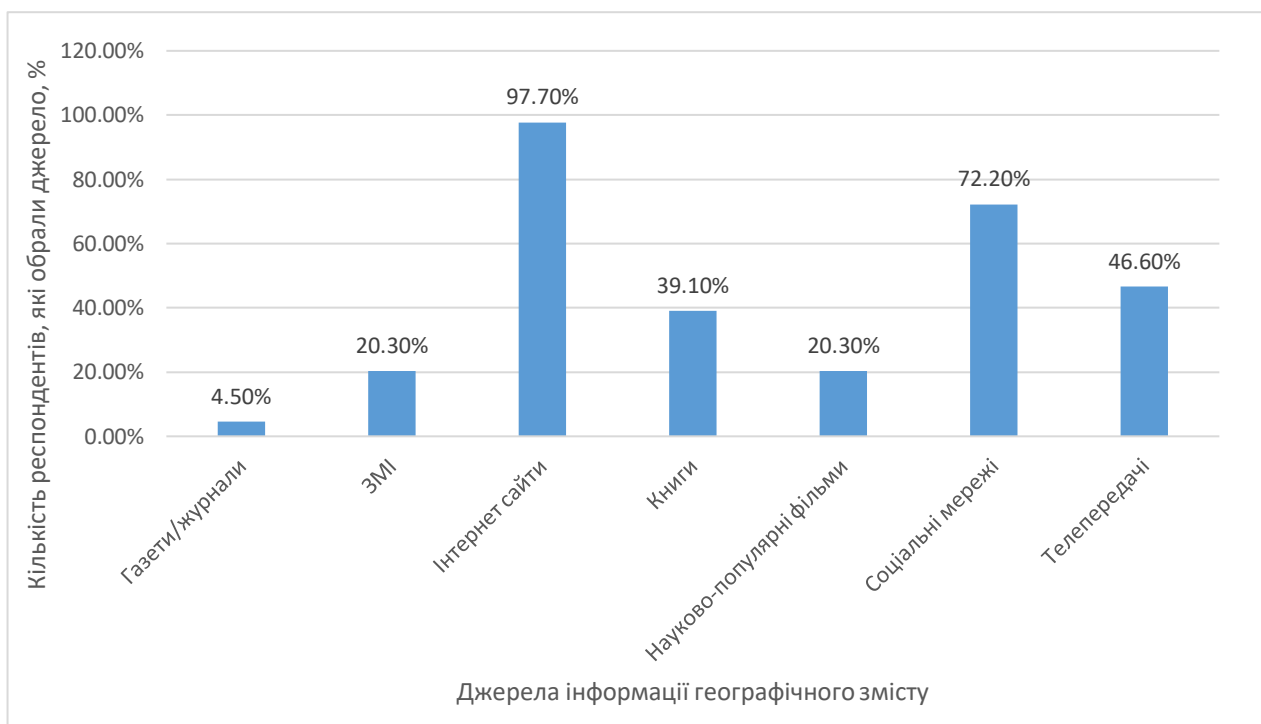

Рисунок 2.11 – Розподіл джерел інформації географічного змісту за кількістю респондентів шкільного віку

Ще одним питанням соціального блоку було обрати з переліку три джерела, якими респондент найчастіше користується для отримання інформації географічного змісту. Розподіл відповідей представлено на рисунках 2.11 та 2.12.

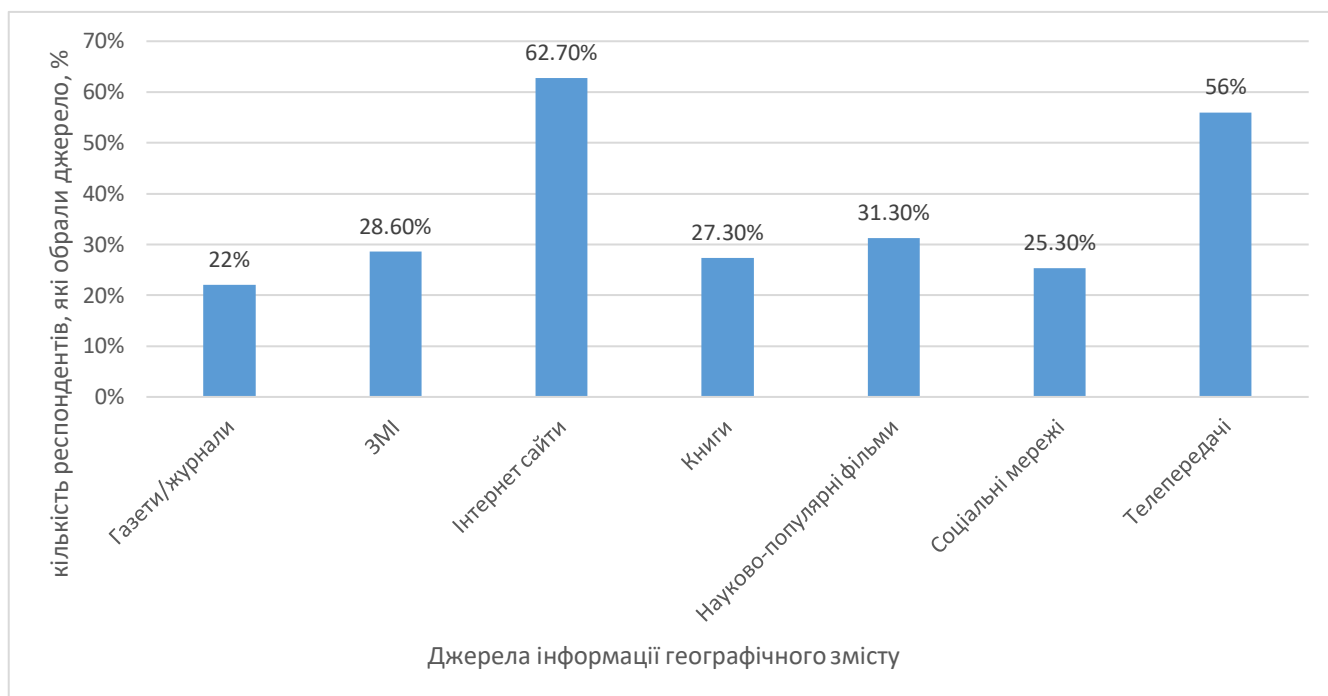

Рисунок 2.12 – Розподіл джерел інформації географічного змісту за кількістю респондентів дорослого віку

Як бачимо на діаграмі, найчастіше в якості джерел географічної інформації були обрані інтернет-сайти, соціальні мережі та телепередачі. Скоріш за все це викликано способом подачі інформації на цих ресурсах та їх доступністю.

Також причиною такого доволі невисокого рівня географічної освіченості респондентів може стати сприйняття географії як науки у сучасному суспільстві. Іще не менш важливим чинником, який має вплив на рівень знань, здобутих під час навчання, є рівень професійної підготовки викладачів.

Для перевірки цих припущень варто розширити наявне пілотне дослідження учнями інших шкіл міста та більшою кількістю респондентів дорослого віку.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ НАСЕЛЕННЯ

Виходячи з результатів дослідження, виникає гостра потреба у підвищенні рівня географічної освіченості населення. І почати вживання заходів щодо цього на наш погляд потрібно з модернізації ланки вищої освіти в галузі підготовки вчителів географії. Адже це дозволить в майбутньому отримати потужну базу спеціалістів, які зможуть забезпечити високий рівень географічних знань на рівні шкільної освіти. Важливо аби програми підготовки фахівців враховували професійний стандарт вчителя[19].

Наступним кроком є зміна фактологізації шкільної географічної освіти на її орієнтування в напрямку розвитку географічних умінь та здатності до критичного мислення й аналітико-синтетичної роботи. Для цього варто використати досвід інших країн, зокрема країн західної Європи, де у системі шкільної географічної освіти є наступні наскрізні положення:

- географія є комплексною наукою та поділ її на фізичну й соціально-економічну дуже умовний;
- головним завданням вчителів є не стільки формування в учнів остаточних знань з географії, скільки формування здатності перманентно удосконалювати свої географічні знання;
- географія має здебільшого прикладний акцент і її треба максимально наблизити до повсякденного життя окремої людини чи родини;
- у географії немає остаточно усталених напрямів, вона є загалом динамічною поступальною наукою [20; 27].

На наш погляд дотримання таких характеристик географічної освіти дозволить вивести її на якісно новий рівень та позбутися тих

проблем з географічними знаннями та уміннями, що були окреслені раніше.

Не менш важливим також є підвищення географічної обізнаності вже дорослого населення. Адже, як сказав Девід Харві, «Географія занадто важлива, аби залишати її тільки географам» [25]. Саме тому потрібно впроваджувати відповідні заходи як на державному, так і на регіональному рівні. Враховуючи те, що інтернет став джерелом, яким люди найчастіше користуються для отримання географічної інформації, доцільним є впровадження освітніх онлайн-проектів, націлених на розвиток географічної свідомості населення. Вагомим критерієм таких проектів буде їх дидактичне забезпечення, тобто використані в них способи, методи та прийоми подання інформації. Виходячи з обраних респондентами джерел інформації, можна сказати, що найбільшою популярністю користуються такі, де інформація представлена не у вигляді тексту, а у вигляді готових картинок, образів, схем, тощо. Це дозволяє легше сприймати цю інформацію і, як наслідок, більш швидко та більш якісно ознайомитися з нею та запам'ятати.

Тож, враховуючи вищесказане, нами були розроблені дидактичні методи для запам'ятовування географічної інформації різного типу: номенклатура, послідовність об'єктів, співвідношення об'єктів та їх кількісних характеристик, побудова причинно-наслідкових зав'язків

Для запам'ятовування назв областей та їх взаєморозташування доцільно використати метод мнемотехніки, який називається «ланцюжок». Його суть полягає у тому, аби для кожного об'єкта підібрати образну асоціацію, а потім згрупувати їх між собою, будуючи зв'язну розповідь. Образи можуть бути підібрані двома способами: фонетично, тобто за схожістю назв самого об'єкта та його образу (напр.: Кропивницька область – кропива), та асоціативно, коли образ підібраний не по звучанню, а асоціативно до об'єкта (напр.: Херсонська область – кавун). Таке поєднання способів підбору образів викликано тим, що ми в першу чергу згадуємо асоціацію до об'єкта, коли з ним стикаємось. Але,

водночас, не до кожної області людина може мати асоціацію, саме тому використовується «звуковий» спосіб підбору образів. Важливо, щоб образи були виражені іменниками або дієсловами, аби їх можна було уявити. Перелік областей України та приклади створених образів представлено в таблиці 3.1

Таблиця 3.1

**Перелік областей України та можливих образів для
запам'ятовування**

Область	Образ
Чернівецька	ЧНУ
Івано-Франківська	Іван Франко
Тернопільська	VIP
Закарпатська	за Карпатами
Львівська	лев
Волинська	волинка
Рівненська	ревіти
Хмельницька	Богдан Хмельницький
Житомирська	жито
Вінницька	віник
Київська	Кий
Черкаська	каси
Кропивницька	кропива
Полтавська	Гоголь
Сумська	сумка
Чернігівська	Монгольське іго
Харківська	хокеїст
Луганська	луг
Донецька	дон
Дніпровська	Дніпро
Запорізька	запорожець

Далі необхідно кілька разів повторити назви областей, дивлячись на карту та згадуючи вигадану історію. Потім спробувати відтворити назви, але вже на німій карті [9]. Такий спосіб запам'ятовування є ефективним коли об'єкти «з'єднані» на карті як наприклад вищезгадані області або ж країни певного материка чи частини світу.

Проте, в географії існує велика кількість номенклатури, у тому числі й обов'язкової для запам'ятовування у шкільному курсі, яка «розірвано» представлена на карті. До такого типу належать: острови, моря, затоки, протоки, гірські системи та ін. Для цієї номенклатури доцільно використати трохи інший спосіб запам'ятовування. Спочатку, як і в методі «ланцюжок» до кожного географічного об'єкта підбирається аудіальний або асоціативний образ.

Далі важливо не поєднувати образи між собою (адже об'єкти, до яких вони створені, не завжди знаходяться поруч), а уявляти окремий образ на карті у тому місці, до розташовується його об'єкт.

Іще одним видом географічної інформації є поєднання об'єкта та його числової характеристики. Наприклад: гірські вершини та їх висоти, моря та їх глибини, географічні відкриття та дати, коли вони відбулись, країна та її площа або протяжність та ін. Для такої інформації ефективно використовувати метод під назвою «Чисельно-буквений код». Його сутність полягає у тому, що до кожної цифри добирається літера, яка її позначає. Найчастіше використовують першу літеру назви цифри з деяким винятками: 0 – н, 1 – к (тому що краще використовувати приголосні, а 1 можна назвати «кол»), 2 – л (тому з літери «д» буде починатись і цифра 9, а «2» за формою схожа на лебедя), 3 – т, 4 – ч, 5 – п, 6 – ш, 7 – с, 8 – в, 9 – д. Далі, під час запам'ятовування цифри у числах об'єднуються парами і до пар вигадується образ, який базується на раніше підібраних літерах. Наприклад, до числа 24 (кількість областей в Україні) доцільно у якості образу використати дієслово «лічити». А от число «2061» (висота Говерли) буде складатися з двох образів: олень та школа на числа «20» та «61» відповідно.

Після того як необхідне число «закодовано» його потрібно пов'язати із образом того об'єкта, якому воно належить. Якщо повернутися до попередніх прикладів, то можна уявити як хтось по карті лічить області України, або ж як олень постійно говорить слово «школа». У другому прикладі «говорить» є образом Говерли, зробленим за аудіальним способом.

Коли необхідно буде згадати число, потрібно просто перевести запам'ятовану асоціацію назад до цифрового значення.

У прикладі з Говерлою ми також використали інструмент запам'ятовування «парочки» коли поєднали між собою 3 образи (олень, школа, говорити). Цей інструмент можна використовувати й окремо наприклад під час вивчення столиць країн. Окремо створюються образи для країни та столиці, а потім поєднуються між собою. Наприклад, країна – Перу, столиця – Ліма. Тоді образом для країни буде «перо», а для столиці – «лама». Тепер поєднуємо 2 образи, уявляючи ламу, на голові якої перо.

Послідовність об'єктів – іще один вид географічної інформації, що потребує запам'ятовування у шкільному курсі географії. Тут доцільно використати метод, яким користуються під час вивчення кольорів веселки. На першу літеру кожного об'єкта створюється образ, потім поєднується з іншими у певну фразу. Наприклад, такий метод доцільно використати при вивченні планет сонячної системи. Їх можна запам'ятати за допомогою фрази «медвежонок ветчину закусил малиной, юркий суслик утащил ножик перочинный».

Як наголошувалось раніше, важливим елементом вивчення географії є знання причинно-наслідкових зав'язків природних та антропогенних процесів. З метою полегшення запам'ятовування цієї інформації нами була розроблена географічна фізкульт-хвилинка, яку можна використати як при вивченні теми у 6-ому класі, так у старших класах для закріплення знань. Методика використання: необхідно говорити текст, одночасно роблячи рухи, що ілюструють цей текст.

Текст руханки: Земля обертається навколо осі (діти обертаються навколо себе) тому ми бачимо як наступають ніч (діти закривають долонями очі) та день (відкривають). Сонце сходить на сході (діти нахиляються праворуч) та сідає на заході (нахиляються ліворуч). Сонце (діти тягнуться вгору) нагріває (потирають долоні) землю (нахиляються вниз). Земля (нахиляються вниз) нагріває (потирають долоні) повітря (розводять руки в сторони).

Важливим елементом формування знань є процедури перевірки цих знань. Одним з найефективніших способів проведення таких процедур є запитання, на які потрібно надати усні або писемні розгорнуті відповіді, при цьому мінімально повторюючи текст підручника або іншого джерела. Про його ефективність зазначають як вітчизняні, так і закордонні фахівці та науковці. Так, наприклад, американський педагог М. Адлер у своїй праці «How to read a book?» зазначає: «В ідеальному випадку ви повинні вміти сказати те саме, але абсолютно іншими словами. ... Але якщо ви не можете відійти від слів автора, це означає що ви сприйняли лише слова, а не думки...»[26]. В.Ф. Шаталов у книзі «Експеримент продолжается»[23] описує технологію перевірки знань у формі усної розповіді і зазначає, що вона є однією з базових основ його методики.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження рівня сформованості географічних знань і навичок населення (кейс м.Олешки) дозволило сформулювати такі висновки:

1. Освіта – базовий компонент діяльності людини, що формує її світоглядне підґрунтя. Географічні знання - це відображення в свідомості географічної реальності, виражене в словесній формі. Головною її характеристикою є цілісність. Отже, географічний складник має бути невід’ємною частиною будь-якої освіти, крім того саме географічна освіта озброює не просто знаннями про місця, регіони, громади, ресурси, середовище життєдіяльності, але і глибоким розумінням природних і суспільних процесів на Землі.

2. Міжнародна хартія географічної освіти визначає географію як життєво важливий предмет і ресурс XXI століття, який дозволяє зрозуміти різноманітну і взаємопов’язану мозаїку територіальних спільнот і культур на Землі. Географія пояснює людям, як формуються місця і ландшафти, як взаємодіють люди та середовища, і надає можливість оцінити наслідки наших повсякденних просторових рішень.

3. Проведене пілотне дослідження (за результатами матеріалів, зібраних в межах м.Олешки), в якому взяли участь респонденти різного віку, статі та рівня освіти, виявило, що в середньому рівень географічних знань і навичок мало відрізняється в респондентів різних вікових груп, але мінімальний показник правильних відповідей значно вищий в людей віком 60+. На нашу думку це пов’язано із тим, що тогочасна система шкільної географічної освіти у своїй структурі не мала поділу на фізичну і соціально-економічну складові, що давало цілісне уявлення про об’єкти, які вивчалися. Також були зроблено наступні висновки:

- у середньому лише половина знань з загальної географії та географії України сформувалися в респондентів на рівні відтворення;
- загальногеографічні знання у досліджуваній групі є більш міцними, ніж знання географії окремих регіонів України, або країни в цілому;
- у структурі знань домінують факти, а от здатність до побудови причинно-наслідкових зав'язків розвинена слабо;
- географічні вміння та навички розвинені слабо;
- базовий понятійно-термінологічний апарат з географії сформований у невеликої кількості респондентів;
- географічне мислення також сформувалося на недостатньому рівні;
- базовий рівень географічних знань є вищим у респондентів більш старшого віку;
- рівень географічних знань прямо пропорційний рівню освіти;
- географічні знання є складовою загальнокультурної освіченості людини і формуються впродовж усього життя.

Проте, для підтвердження або спростування цієї думки необхідно провести більш масштабне дослідження із залученням більшої кількості респондентів.

За результатами проведеного дослідження були розроблені рекомендації щодо підвищення рівня географічних знань і навичок. Зокрема:

- підвищення рівня підготовки майбутніх вчителів географії;
- зміна фактологізації шкільної географічної освіти на її орієнтування в напрямку розвитку географічних умінь та здатності до критичного аналізу і просторового мислення;

- підвищення географічної освіченості вже дорослого населення за допомогою впровадження освітніх онлайн-проектів, націлених на розвиток географічної свідомості населення.

Також було запропоновано низку дидактичних розробок, які допомагають у запам'ятовуванні географічної інформації. Вони можуть бути використані як на уроках географії в школі, так і у освітніх онлайн-проектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вішнікіна Л.П. Оцінювання предметної географічної компетентності учнів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III (26), Issue: 50. Budapest, 2015. С.37-40.
2. Галай І.П. Методика навчання географії: навч. посібник. URL: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/37966/1/%D0%A3%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%B5%20%28%D0%93%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%B9%29.pdf>.
3. Географія та економіка. 6-11 кл. : навчальні програми, методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році/Укладач Р. В. Гладковський. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 192 с.
4. Державні стандарти базової і повної загальної середньої освіти. Освіта України, 2004, №5 (500).
5. Захаров О.О. Методичні підходи рівня дослідження географічних знань населення. *Метода (Наука і методика) – Частина 2. Зб. наук. і метод. праць.* /Відп. Ред. М.Ф. Бойко. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2019. С. 67-69.
6. Закон «О преподавании географии в начальной и средней школе СССР» URL: <http://istmat.info/node/40825>.
7. Кобернік, С. Г. Оновлення змісту і структури шкільної географічної освіти на сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 4 : Географія і сучасність*, 2015. Вип. 33. С. 270-279.
8. Ковальов О. Загальна географія: якою є реальність, яку, як вважають географи, вони досліджують? URL : http://www.geography.pp.ua/2014/12/blog-post_8.html.

9. Козаренко В.А. Учебник по мнемотехники. Система запоминания «Джордано». – М. 2007.
10. Константинов Н.А., Медынский Е.М., Шабаетова М.Ф. История педагогики: учебник для студ. пед. ин-тов. М. : Просвещение, 1982, 447 с.
11. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / за заг. ред. д-ра пед. наук О.М. Топузова та канд. пед. наук О.Ф. Надтоки. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018, 56 с.
12. Макаров К.А., Брель О.А. Анализ уровня географической грамотности населения по результатам всероссийского географического диктанта. *Международный журнал экспериментального образования*, 2016, № 11 (часть 2). С. 178-182.
13. Максаковский В.П. Географическая культура: учебное пособие для студентов вузов. М. 1998, 416с.
14. Мацко Л.А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2009, 158 с.
15. Назаренко Т.Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання), Х.: ВГ «Основа», 2016, 112 с.: іл., табл.. – (Серія «Бібліотека журналу «Географія»; Вип.. 11 (155).
16. Методика обучения географии в средней школе/ под ред. Л.М. Панчешниковой. М., 1983.
17. Педагогика / Под. ред. Ю. К. Бабанского, М.: Просвещение, 1983.
18. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 6-11 класи. Економіка / [упорядкув.: Н.В. Бєскова], К.: Перун, 2005, 90 с.

19. Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)". URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/.
20. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Дидактика географії : монографія (електронна версія), К.: Ніка-Центр, 2013, 570 с.
21. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Загальна психологія. URL: <http://diplomvkarmane.org.ua/library/lingvistika-psihologiya-pedagogika/259-2010-05-10-12-02-27/1966-2013-03-27-12-12-43/>.
22. Скрипченко О.В. Загальна психологія. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/505-zagalna-psihologiya-skripchenko-ov-.html>.
23. Шаталов В.Ф. Експеримент продовжується. URL: <https://libcat.ru/knigi/domovodstvo/141523-viktor-shatalov-eksperiment-prodolzhaetsya.html>
24. Шоробура І. М. Шкільна географічна освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи. Хмельницький гуманітарно-педагогічний ін-т. - Кам'янець-Подільський : Абетка, 2006, 347 с.
25. Harvey D. Spaces of Capital. Towards a Critical Geography. Edinburgh University Press, 2001, p.116.
26. M. Adler How to read a book: the classic guide to intelligent reading URL: <https://mathscinotes.com/wp-content/uploads/2016/02/Adler-Mortimer-How-To-Read-A-Book.pdf>
27. National curriculum in England: geography programmes of study. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-geography-programmes-of-study/national->

[curriculum-in-england-geography-programmes-of-study.](#)

Загол. 3

екрану.

ДОДАТОК А

Анкета емпіричного дослідження

«Географія в нашому житті»

Шановний респонденте! Просимо Вас взяти участь в опитуванні, яке дозволить з'ясувати роль та місце географії у Вашому житті. Уважно прочитайте кожне питання та напишіть відповідь, яка на Вашу думку є правильною. Просимо працювати самостійно. Відповіді будуть використані під час аналізу результатів в узагальненому вигляді. Своє прізвище вказувати не треба.

Для початку вкажіть, будь ласка, деяку інформацію про себе

Вік: 1) 18-29 2) 30-39 3) 40-49 4) 50-59 5) 60+ Стать: Ж/Ч

Освіта:

1. Середня повна	2. Середня спеціальна(технікум, училище, коледж)
3. Перша ступінь вищої (бакалавр)	4. Повна вища (спеціаліст, магістр)

Скільки разів Ви виїжджали за межі своєї області в 2019 році?(*укажіть кількість*) _____

Скільки разів загалом Ви виїжджали за межі країни?(*укажіть кількість*) _____

Оберіть з переліку **три** джерела, з яких Ви найчастіше отримуєте географічну інформацію

1. Газети/журнали
2. ЗМІ
3. Інтернет сайти
4. Книги
5. Науково-популярні фільми
6. Соціальні мережі
7. Телепередачі
8. Інше(*вкажіть, що саме*) _____

Зараз ми хочемо задати Вам декілька географічних питань

1. Як називається умовна лінія, що розділяє поверхню Земної кулі на Північну і Південну півкулі?(*запишіть*) _____
2. Працюючи з картою, турист з'ясував, що довжина маршруту на мапі становить 5 см. Якою буде його довжина на місцевості в кілометрах, якщо масштаб карти 1:50000? (*запишіть числом*) _____

-
3. Чи можлива зустріч білого ведмедя та пінгвіна в природних умовах? (*відповідь обґрунтуйте*) _____

1) Так _____

2) Ні _____

4. У яких півкулях розташована територія України? (запишіть)

1) _____ 2) _____

5. Доповніть речення: «Україна знаходиться на материку _____, в частині світу _____»

6. Підпишіть моря, які омивають Україну (малюнок 1)

Малюнок 1

7. Запишіть країни, з якими Україна має сухопутний кордон _____

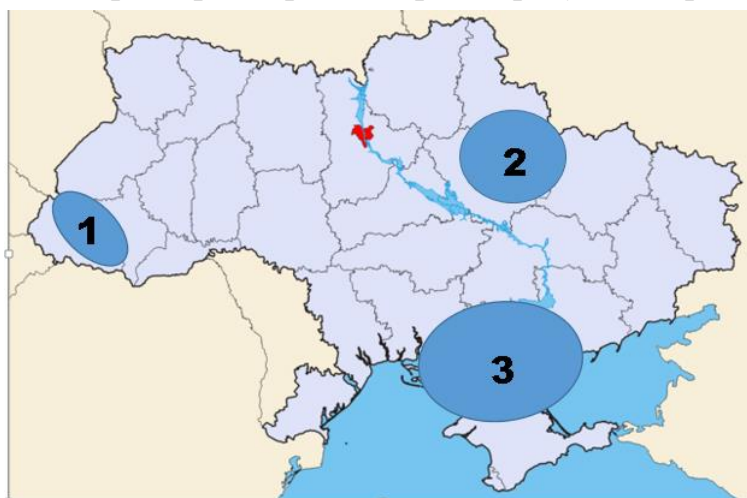
8. Продовжить речення: «70% рельєфу України займають...»

9. Укажіть найвищу точку України та її висоту (запишіть)

Назва _____

Висота _____

10. Доповніть речення, користуючись малюнком 2: «Максимальною кількістю опадів на території України характеризується регіон під номером _____»

Малюнок 2

11. Вкажіть, в якому місті зі списку раніше інших настає схід сонця:

1) Житомир, 2) Київ, 3) Полтава.

12. Назвіть 2 типи паливних енергетичних ресурсів, які є дефіцитними в Україні (запишіть)

1) _____ 2) _____

13. Укажіть області, в яких розташовані наступні туристичні об'єкти

Туристичний об'єкт	Область
Кам'янець-Подільська фортеця	
Фонтан Roshen	
Хотинська фортеця	
Парк «Софіївка»	

14. Підпишіть області, які позначені цифрами на малюнку 3

1-

2-

3-

Малюнок 3

ДОДАТОК Б

Анкета емпіричного дослідження

«Географія в нашому житті»

Шановний респонденте! Просимо Вас взяти участь в опитуванні, яке дозволить з'ясувати роль та місце географії у Вашому житті. Уважно прочитайте кожне питання та напишіть відповідь, яка на Вашу думку є правильною. Просимо працювати самостійно. Відповіді будуть використані під час аналізу результатів в узагальненому вигляді. Своє прізвище вказувати не треба.

Для початку вкажіть, будь ласка, деяку інформацію про себе

Клас: 1) 9 2) 10 3) 11

Стать: Ж/Ч

Скільки разів Ви виїжджали за межі своєї області в 2019 році?(*укажіть кількість*) _____

Скільки разів загалом Ви виїжджали за межі країни?(*укажіть кількість*) _____

Оберіть з переліку **три** джерела, з яких Ви найчастіше отримуєте географічну інформацію

9. Газети/журнали
- 10.ЗМІ
- 11.Інтернет сайти
- 12.Книги
- 13.Науково-популярні фільми
- 14.Соціальні мережі
- 15.Телепередачі
- 16.Інше(*вкажіть, що саме*) _____

Зараз ми хочемо задати Вам декілька географічних питань

15. Як називається умовна лінія, що розділяє поверхню Земної кулі на Північну і Південну півкулі?(*запишіть*) _____

16. Працюючи з картою, турист з'ясував, що довжина маршруту на мапі становить 5 см. Якою буде його довжина на місцевості в **кілометрах**, якщо масштаб карти 1:50000? (*запишіть числом*) _____

17. Чи можлива зустріч білого ведмедя та пінгвіна в природних умовах? (*відповідь обґрунтуйте*)

1) Так _____

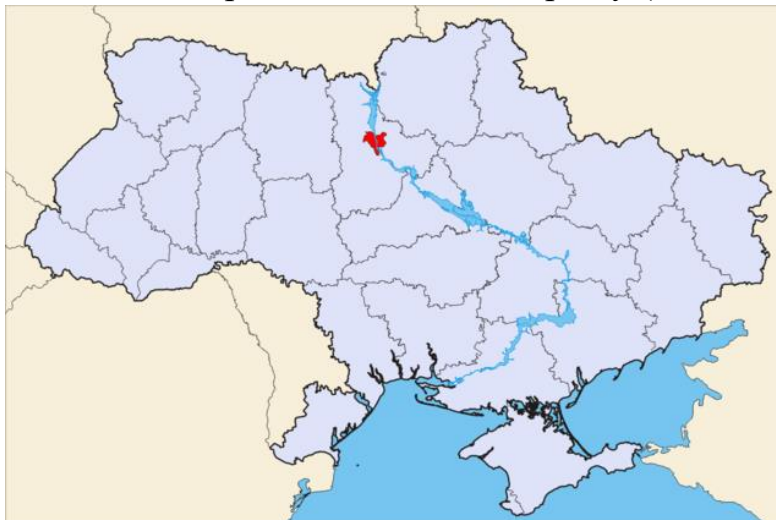
2) Ні _____

18. У яких півкулях розташована територія України? (*запишіть*)

1) _____

2) _____

19. Доповніть речення: «Україна знаходиться на материку _____, в частині світу _____»
20. Підпишіть моря, які омивають Україну (малюнок 1)

Малюнок 1

21. Запишіть країни, з якими Україна має сухопутний кордон

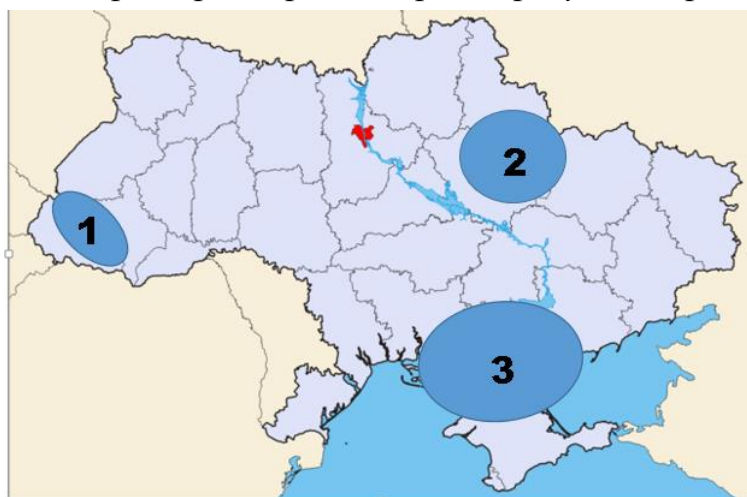
22. Продовжіть речення: «70% рельєфу України займають...

23. Укажіть найвищу точку України та її висоту (запишіть)

Назва _____

Висота _____

24. Доповніть речення, користуючись малюнком 2: «Максимальною кількістю опадів на території України характеризується регіон під номером _____»

Малюнок 2

25. Вкажіть, в якому місті зі списку раніше інших настає схід сонця:

1) Житомир, 2) Київ, 3) Полтава.

26. Назвіть 2 типи паливних енергетичних ресурсів, які є дефіцитними в Україні (запишіть)

1) _____

2) _____

27. Укажіть області, в яких розташовані наступні туристичні об'єкти

Туристичний об'єкт	Область
Кам'янець-Подільська фортеця	
Фонтан Roshen	
Хотинська фортеця	
Парк «Софіївка»	

28. Підпишіть області, які позначені цифрами на малюнку 3

1-

2-

3-

Малюнок 3

ДОДАТОК В

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

_____ (ім'я, прізвище)